

Висновки. У професійній діяльності співробітників органів внутрішніх справ можна виділити такі основні елементи: пізнавальну діяльність, конструктивну, організаторську, комунікативну та інші. Зрозуміло, в реальній діяльності співробітників кожен з цих структурних компонентів не зустрічається в чистому вигляді, всі вони функціонують в органічній єдності. Враховуючи складність, багатоплановість, різноманітність завдань, що вирішуються співробітником, недостатність, а часто суперечливість їхніх умов, мінливість вихідних даних, наявність елементів раповості і т.п., можна з впевненістю віднести діяльність співробітника до розряду творчих, а основною формою забезпечення її можна назвати практичне творче мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акопов Г.В. Проблема свідомості у психології. Вітчизняна платформа / Г.В. Акопов. – Самара : СНЦ РАН-САМИКП, 2006. – 206 с.
2. Андреева Г.М. Соціальна психологія / Г.М. Андреева. – М., 2003. – 239 с.
3. Рубінштейн С.Л. Принципи та шляхи розвитку психології / С.Л. Рубінштейн. – М. : Наука, 1959. – 354 с.
4. Паригін Б.Д. Соціальна психологія. Проблеми методології, історії і теорії / Б.Д. Паригін. – СПб. : ІГУП, 1999. – 412 с.
5. Плеханов Г.В Нариси із історії матеріалізму : в 5-ти т. – Т. 2. / Г.В. Плеханов. – М., 1956.
6. Сейтешев А.П. Професійна направленість особистості. Теорія та практика виховання / А.П. Сейтешев. – Алма-Ата, 1990. – 336 с.
7. Смирнова Є.В. Роздуми про роздуми (рефлексивність свідомості особистості) / Є.В. Смирнова, А.П. Сопіков // Соціальна психологія особистості. – Л. 1973. – С. 140-149.

УДК 159.947

ВОЛЬОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ДИФЕРЕНЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Шамлян К.М.

У статті вольова організація особистості розглядається як цілісна система стійких вольових властивостей; визначено шляхи диференційно-психологічного аналізу проблеми; наведено результати емпіричного дослідження.

Ключові слова: вольова організація особистості, диференційно-психологічний аналіз, вольові властивості.

В статье волевая организация личности рассматривается как целостная система постоянных волевых свойств; определены пути дифференциально-психологического анализа проблемы; представлены результаты эмпирического исследования.

Ключевые слова: *волевая организация личности, дифференциально-психологический анализ, волевые качества.*

Article willed personality organization is seen as a holistic system of permanent volitional properties; defined path differential-psychological analysis of the problem; presents the results of empirical research.

Keywords: *strong-willed personality organization, differential-psychological analysis, endurance and stamina.*

Постановка проблеми. Питання про "вольову людину", "силу волі" як цілісну індивідуально-психологічну характеристику особистості є одним з найбільш дискусійних питань у психології волі. Сьогодні це питання представляє неабиякий науковий і практичний інтерес, оскільки сильний вольовий характер є обов'язковим фактором життєвого успіху і взагалі достойного існування будь-якої сучасної людини.

Вольові якості особистості як самостійна проблема чітко виокремлено у наукових школах В. Селіванова, В. Каліна, Е. Ільїна. Незважаючи на багатство отриманого матеріалу, диференційно-психологічні аспекти проблеми залишаються нерозкритими, а саме: специфіка вольової активності у різних видах діяльності, співвідношення між окремим вольовими властивостями особистості, їх роль і взаємозв'язки з іншими компонентами особистісної організації (емоційним, інтелектуальним, комунікативним).

Предметом цього дослідження є вольова організація особистості як цілісна система стійких вольових властивостей, закономірно пов'язаних між собою у даного конкретного індивіда.

Теоретичний аналіз проблеми обговорення результатів дослідження. Поняття волі належить до найбільш загальних у психології та філософії і має різні тлумачення. Волю розуміють як волюнтаризм (А. Шопенгауер), як свободу волі (І. Кант, Г. Гегель), як вільний вибір (Б. Спіноза, У. Джемс, В. Франкл, Г. Челпанов), як довільну мотивацію (Р. Декарт, Г. Гоббс, Д. Гартлі, К. Левін, Л. Виготський, С. Рубінштейн, В. Іванніков), як обов'язок (Д. Узнадзе, Ш. Чхартішвілі). У вітчизняній психології поширеним є розуміння волі як здатності людини наполегливо досягати свідомо поставленої мети, незважаючи на наявність зовнішніх і внутрішніх перешкод (К. Корнілов, В. Селіванов, Л. Божович). У сучасних дослідженнях проблема волі розглядається у руслі свідомої та цілеспрямованої психічної саморегуляції поведінки і діяльності (В. Калін, Б. Смірнов, В. Іванніков, Е. Ільїн).

Самостійну ланку становлять дослідження сталих особистісних характеристик вольової активності. Під керівництвом В. Селіванова був проведений цикл експериментальних досліджень, присвячених, зокрема, формуванню вольових якостей учнів у різних видах діяльності, особливостям вольового розвитку дітей того чи іншого шкільного віку, впливу учнівського колективу і сім'ї на формування волі школярів, зв'язку волі з активністю, психічним станом, інтересами та рівнем домагань (В. Селіванов, А. Висоцький, Д. Ребізов, В. Калін, М. Говоров, Т. Атаєв, Н. Аргентов та інші).

Вольові властивості вивчали також у психології спорту (А. Пуні, П. Рудик, Е. Ільїн, І. Петяйкін, Б. Смірнов, Е. Щербаков). Велику увагу приділено дослідженню залежності вольових якостей спортсменів від нейродинамічних особливостей їх психіки (Е. Ільїн, М. Скрябін, Б. Смірнов, М. Ільїна).

Найбільш дослідженими є такі якості волі, як цілеспрямованість, наполегливість, ініціативність, самостійність, сміливість, рішучість, терплячість, витримка. Разом з цим, самопоняття "вольові якості", їх конкретний набір залишаються невизначеними, так само і зміст, який вкладають різні автори у розуміння тої чи іншої властивості (наполегливість чи упертість, цілеспрямованість чи наполегливість).

Досі немає загальноприйнятого переліку властивостей, що характеризує власне вольову сферу людини. Склад і кількість вольових якостей, що пропонують різні автори, помітно відрізняються: К. Платонов виділяє 8 вольових властивостей, В. Селіванов – 11, П. Рудик – 10, В. Калін – 11, В. Іванніков – 16, М. Брицхін – 24, Е. Ільїн – 19, Х. Хекхаузен вказує лише на одну – наполегливість.

Зазвичай приналежність психічної властивості до вольової сфери приймається "по замовчуванню", без теоретичного та експериментального об'рунтування критеріїв класифікації. Тому іноді незрозуміло, якими критеріями керувалися деякі вчені, коли особистісну властивість визначали як вольову, наприклад: старанність і самовідданість [4], ретельність і гнучкість [1].

Невизначеним також є питання щодо загального вольового розвитку особистості та її сили волі. Тут ми можемо виділити дві протилежні точки зору. Першу представляє В. Селіванов, згідно з яким сила волі людини – це "ніщо інше, як великий ступінь розвитку всіх проявів вольових властивостей особистості. Людина сильної волі здатна мобілізувати великі зусилля, щоб подолати зовнішні та внутрішні перешкоди. Для того щоб людина змогла свідомо викликати у потрібний момент зусилля, потрібне не тільки правильно виховане ставлення до труднощів та перешкод, але й оволодіння цілою системою прийомів навмисного

збудження вольових зусиль (самопідбадьорення, самопримус, самосхвалення, самонаказ, самоконтроль та ін.)" [10, с. 146]. Емпіричним показником відмінностей у силі волі між людьми вчений вважав частоту прояву вольових властивостей у різних видах діяльності і кількість спроб долати труднощі, що дало змогу говорити про високий, середній та низький рівень загального вольового розвитку досліджуваних.

Інші вчені виявляють сумнів щодо існування волі як інтегрального утворення всіх вольових властивостей. Численні дослідження Е. Ільїна та його колег виявили, що в основі різних вольових властивостей лежить різний типологічний комплекс нейродинамічних особливостей людини.

В. Іванніков зазначає, що "прагнення бачити за вольовими якостями людини особливе утворення – волю, поки що не підкріплено якими-небудь суттєвими доказами; навпаки, є багато факторів, які свідчать про самостійність кожної вольової якості і незалежність формування одна від одної" [2, с. 124]. Іноді, наприклад, буває важко визначити, чи є наполегливість особистісною якістю, чи наслідком певного мотиву, рівня домагань або зовнішніх обставин.

В. Селіванов визначає вольові властивості особистості як такі, що формуються в єдності з іншими і характеризують досягнутий особистістю рівень свідомої саморегуляції своєї поведінки та діяльності. Вольові якості особистості вчений визначає через поняття "здібності" та "уміння", наприклад: витримка – це здібність та уміння свідомо загальмовувати імпульси які заважають здійсненню мети [10, с. 138], ініціативність – це здібність та уміння за власним почином здійснювати дії та вчинки [10, с. 135].

Виходячи з цього, ми пропонуємо наступне визначення: вольові властивості особистості – це комплекс здібностей та умінь людини здійснювати свідому саморегуляцію поведінки та діяльності для подолання перешкод на шляху досягнення мети.

У такому разі диференційно-психологічний аналіз певної властивості, наприклад, витримки передбачає визначення внеску у загальний ефект стриманої поведінки наступних чинників: 1) спеціальне тренування з вироблення відповідного уміння, 2) загальна тренуваність організму, 3) природжена здатність людини гальмувати емоційні пориви, яка ґрунтується на відповідному типологічному комплексі з великою силою нервової системи по відношенню до гальмування. Також важливо визначити, чи є у стриманій поведінці власне вольове зусилля (як необхідний атрибут волі), чи це прояв байдужості, холодності або відсутність сильних бажань, які потребують гальмування.

Взагалі вольові якості особистості об'єднують різні за своєю природою та нейродинамічною основою властивості, іноді, навіть протилежні, наприклад, терплячість та рішучість. У одних людей типологічні особливості

нервової системи сприяють прояву сміливості і заважають формуванню терплячості та наполегливості, іншим притаманна протилежна картина.

У вітчизняній психології традиційно виділяють дві функції волі: спонукальну та гальмівну; у кожному вольовому процесі є певне їх співвідношення. Виходячи з цього, різноманітні вольові властивості особистості розташуємо у вигляді континууму на одній осі, залежно від питомої ваги в них гальмування та спонукування. Тоді на одному полюсі осі буде знаходитися терпіння як уособлення гальмівної функції, на протилежному – рішучість як уособлення спонукальної.

Г. Нікіфоров, окремо розглядаючи волю і самоконтроль людини, наводить різні приклади, які ілюструють деякі особливості їх поєднання. Людині сильної волі можуть бути притаманні певні слабкості у сфері емоційного самоконтролю. У цьому разі перед нами "діяльний характер", який вирізняється великим запасом енергії, сильною волею, але разом з тим – це гаряча, стрімка людина, яка далеко не завжди стримує свої чуттєві пориви. В іншому випадку сильна воля може поєднуватися з недостатньо розвинутою критичністю мислення (слабкість мисленнєвого самоконтролю), тоді це приклад сліпої віри, коли поспішні, непродумані рішення призводять до неефективних витрат енергії. Підвищену потребу у самоконтролі може відчувати слабовільна людина. Це тип обережної, нерішучої людини, яка за допомогою ретельного самоконтролю намагається так організувати свою життєдіяльність, щоб звести до мінімуму саму можливість зустрічі з важкими ситуаціями, подолання яких вимагатиме вольових зусиль [6, с. 73].

Виділимо це один аспект диференційного аналізу – "предметний". На предметність волі вказує В. Іванніков: предметність полягає у тому, що воля не є абстрактною загальною здібністю людини, незалежною від її життя та діяльності, проте є конкретним проявом здібності людини у конкретній предметній діяльності [2].

Розвиваючи цю думку, звернемося до поглядів В. Русалова щодо структури формально-динамічних властивостей [9]. Вчений наполягає на тому, що взаємодія зі світом предметним (суб'єкт-об'єктна) і зі світом соціальним (суб'єкт-суб'єктна) мають різний зміст та зміст, у зв'язку з чим ці аспекти людської активності можуть мати і різні формально-динамічні характеристики. Він вводить поняття диференційного типу темпераменту, згідно з яким у конкретної людини властивості темпераменту (темп, пластичність, ергічність та емоційність) далеко не однаково розвинуті у різних сферах активності: предметній, комунікативній та інтелектуальній. Наприклад, людина, яка виявляє високий темп і пластичність в інтелектуальній сфері, може бути ригідною в комунікативній сфері.

Аналогічно ми можемо диференціювати вольові властивості залежно від сфери активності. Необхідність у вольовій регуляції поведінки виникає не тільки у предметно-практичній або фізичній діяльності (яскравим прикладом якої є діяльність спортсменів), а й у сфері стосунків, контактів з іншими людьми та в інтелектуальній сфері. Цілком імовірно, що одна й та ж якість волі даної конкретної людини розвинута не в однаковій мірі в різних сферах активності. Наприклад, витримка, терпіння та наполегливість людини у соціально-комунікативній сфері може сполучатися з відсутністю цих якостей в інтелектуальній; вчений-теоретик, який наполегливий та цілеспрямований у науковій діяльності, стає млявим та безпорадним у практичній роботі; сміливість та рішучість у психомоторній сфері зовсім не означає наявності цих якостей в інших сферах діяльності.

Диференційно-психологічний підхід у вивченні вольової організації особистості поєднаний з нашим глибоким переконанням у тому, що різні прояви вольової активності індивіда зумовлені певним рівнем його загального вольового розвитку. Звісно характер взаємозв'язків та ступінь розвитку окремих вольових здатностей індивідів, що знаходяться на одному рівні вольового розвитку, можуть бути різними. Виявлення цих взаємозв'язків та співвідношень дало б змогу говорити про певні типи вольової організації особистості.

Метою емпіричного дослідження є аналіз структури вольової організації особистості як її цілісної системної індивідуально-психологічної характеристики та виявлення її типів.

Проаналізуємо результати двох пілотажних досліджень. У першому була застосована методика Н. Стамбулової [4], яка дає змогу оцінити рівень розвитку таких якостей волі: I – цілеспрямованості, II – сміливості та рішучості, III – наполегливості та упертості, IV – ініціативності та самостійності, V – самовладання та витримки. Вольові властивості, окрім цілеспрямованості, згідно з концепцією А. Пуні [7] поєднано у пари. Визначено два параметри вольових властивостей: вираженість і генералізованість. Перший діагностує наявність і стійкість прояву основних ознак вольової якості, другий – її універсальність, тобто широту прояву у різних життєвих ситуаціях та видах діяльності.

У дослідженні взяли участь студенти старших курсів, аспіранти і здобувачі вищих навчальних закладів м. Львова – всього 77 чоловік, з них 45 жінок і 32 чоловіка.

Статистична обробка емпіричних даних здійснювалася за допомогою програми STATISTICA 6. Використано методи описової статистики, порівняльний і кластерний аналіз.

У цілому у групі досліджуваних показники вираженості вище показників генералізації для всіх вольових властивостей, окрім сміли-

вості та рішучості. Середні значення показників вираженості вольових якостей розподіляються так (при максимальній кількості балів – 40): найбільше значення визначено за шкалою цілеспрямованості (30,3 бали), далі – за шкалами наполегливості та упертості (28,1), ініціативності та самостійності (25,9), самовладання і витримки (25,2), і найнижче значення (з найбільшою величиною дисперсії) – за шкалою сміливості та рішучості (23,9).

Виявлено статевої відмінності. Ієрархічна структура вольових якостей для хлопців виглядає так: цілеспрямованість – наполегливість та упертість – самовладання та витримка – сміливість та рішучість – ініціативність та самостійність; ієрархічна структура для дівчат: цілеспрямованість – наполегливість та упертість – ініціативність та самостійність – самовладання та витримка – сміливість та рішучість.

Дівчата поступаються хлопцям у сміливості та самовладанні ("базальні" якості волі, за В. Калінім), проте характеризуються більшою ініціативністю та самостійністю. Перевірка за t-критерієм Стьюдента підтвердила статистичну значущість відмінності лише за шкалою ініціативності ($t=2,69$).

Разом із цим, показники генералізації за всімабез винятку властивостях вище у дівчат. Особливо це стосується цілеспрямованості, наполегливості та ініціативності. Отже, дівчата виявляють більшу вольову активність не в основній (навчальній), а в інших сферах діяльності. Перевірка за t-критерієм Стьюдента підтвердила статистичну значущість відмінності за шкалою цілеспрямованості (як генералізованої якості $t=2,53$).

Вольова ж активність хлопців більше сконцентрована на основній діяльності, в інших же сферах їх поведінка виглядає пасивнішою і менш вольовою. Окрім того, "чоловічий" групі притаманні вища дисперсія по більшості шкал тесту.

З метою виділення певних типів вольової організації особистості був застосований кластерний аналіз. На основі дендограми ієрархічної класифікації і методу К-середніх виділено три кластери досліджуваних, які умовно можна назвати "цілеспрямовані і вольові", "цілеспрямовані, але невольові", "слабовільні". Перший кластер охоплює 36% досліджуваних, більше половини з них – аспіранти. Це цілеспрямовані, наполегливі й уперті, ініціативні і самостійні особистості. Дещо нижчі бали за шкалами, які характеризують базальні якості волі – самовладання і витримки, сміливості і рішучості. Другий кластер, найбільший (47% досліджуваних), характеризується досить дивним поєднанням вольових властивостей: найвищою цілеспрямованості, високою наполегливості з середнім рівнем ініціативності і самостійності, самовладання і витримки, і ще нижчими сміливістю та рішучістю. Третій клас-

тер (17%): середній рівень цілеспрямованості і ініціативності сполучається з найнижчими показниками за всіма іншими шкалами. Слід зазначити, що базальні якості волі (сміливість і рішучість, витримка і самовладання) "провалюються" у профілях усіх трьох кластерів.

У другому пілотажному дослідженні була використана "Методика дослідження вольової організації особистості" [11], яка визначає загальний показник вольової організації досліджуваного і вираженість його окремих вольових властивостей: цілеспрямованості, організованості, рішучості, наполегливості, самовладання, самостійності. Методика також містить шкалу нещирості. У дослідженні взяли участь 67 студентів магістратури НЛТУ України (36 жінок і 31 чоловік).

Середні значення за шкалами окремих властивостей "Методики вольової організації особистості" значно не відрізняються між собою: від 12,7 балів за шкалою цілеспрямованості до 14,7 балів за шкалою наполегливості (при максимальних 24 балах). Але є певна відмінність у характері розподілу. Різниця між шкалами цілеспрямованості і наполегливості ще більше виявляється у показниках моди: відповідно 10 і 17 балів. Ці ж шкали, а також шкали рішучості і самовладання характеризуються високою дисперсією значень. Найменша дисперсія виявлена для шкал, які відповідають складним, "вторинним" (В. Калін) вольовим якостям, – організованості і самостійності.

У цілому в цій групі досліджуваних виконавці, "інструментальні" властивості волі, розвинуті вище, ніж головна системоутворююча властивість вольової організації особистості – її цілеспрямованість; цей психологічний профіль чіткіше окреслений для групи чоловіків.

Порівняльний аналіз і перевірка за t-критерієм Стьюдента засвідчили статистично значущі відмінності між даними хлопців і дівчат: дівчата є більш цілеспрямованими ($t=2,14$) і самостійними ($t=2,11$), проте з меншим самовладанням ($t=-2,08$). Ці результати узгоджуються з даними першого дослідження.

Кластерний аналіз із застосуванням дендограми ієрархічної класифікації і методом К-середніх дав змогу виділити чотири кластери. Перший кластер (37% досліджуваних) – "наполегливі і цілеспрямовані" – характеризується найвищими балами за всіма шкалами тесту, особливо за наполегливістю і цілеспрямованістю. Другий (15%) – "слабовільні і самокритичні" – характеризується підйомом за шкалою самостійності і найнижчими балами за всією рештою шкал, включаючи і шкалу нещирості.

Третій кластер (31%) посідає проміжне становище між першим і другим. Цікавий за своєю структурою четвертий кластер (17%) – середній рівень організованості, наполегливості і самостійності сполучається з нижче середнього рівня цілеспрямованістю і "провалом" за

шкалами рішучості і самовладання. Слід зазначити, що найменші розбіжності між кластерами за шкалою самостійності – у всіх вона знаходиться на середньому рівні.

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми дав змогу виділити основні аспекти диференційно-психологічного підходу у вивченні вольової організації особистості як її цілісної індивідуально-типологічної характеристики.

Емпіричні дослідження, проведені за різними методиками, виявили стійкі тенденції співвідношення властивостей у структурі вольової організації особистості. Передусім, це стосується первинних, базальних якостей волі – сміливості і рішучості, самовладання і витримки: відповідні шкали в обох дослідженнях отримали найбільшу дисперсію значень. Окрім цього, ці шкали мають або найнижчі (у першому дослідженні), або низькі (у другому дослідженні) бали. Найменшу дисперсію мають шкали, які відповідають вторинним, системним якостям волі – організованості і самостійності. В ієрархічній структурі вольових властивостей в обох дослідженнях лідерську позицію стійко утримує наполегливість. Виявлено також статеві відмінності, які, насамперед, стосуються самовладання: у хлопців ця властивість виражена сильніше. Дівчата ж є більш ініціативними і цілеспрямованими.

Отже, простежуються певне протиставлення вторинних і первинних якостей волі і значні варіації саме первинних якостей, що засвідчив також і кластерний аналіз. Виявлені за його допомогою можливі варіації поєднання вольових властивостей у загальній структурі особистості потребують глибшого і більш детального диференційного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брицхин М. Воля и волевые качества личности / М. Брицхин // Психология личности в социалистическом обществе. – М.: МГУ, 1989. – С. 134-144.
2. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции / В. А. Иванников. – М.: МГУ, 1991. – 142 с.
3. Иванников В. А. Структура волевых качеств по данным самооценки / В. А. Иванников, Е. В. Эйдман // Психологический журнал. - 1990. – № 3.
4. Ильин Е. П. Психология воли. – [2-е изд.] /Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 368 с.
5. Калинин В. К. Психология воли: сборник научных трудов / В. К. Калинин. – Симферополь, 2011. – 208 с.
6. Никифоров Г. С. Самоконтроль человека / Г. С. Никифоров. – Л.: Изд. ЛГУ, 1989. – 192 с.

7. Пуни А. Ц. Психологические основы волевой подготовки в спорте / А. Ц. Пуни. – М.: Физкультура и спорт, 1977. – 96 с.

8. Рудик П. А. Психология : учебник для институтов физической культуры / П. А. Рудик. – М.:ФиС, 1967. – 230 с.

9. Русалов В. М. Опросник структуры темперамента / В. М. Русалов. – М.: Смысл, 1992. – 37 с.

10. Селиванов В. И. Избранные психологические произведения: воля, её развитие и воспитание / В. И. Селиванов. – Рязань: Изд. Рязанского гос. пед. института, 1992. – 572 с.

11. Твоя профессиональная карьера : учебник / под ред. С. Н. Чистяковой, Т. И. Шалавиной. – М.: Просвещение, 2000. – 191с.

УДК 159.923: 378

ПРО ПИТАННЯ ПОЛІПШЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Шаркова С.Ф.

У статті розглядаються питання, пов'язані з подоланням пасивності та стриманості студентів ВНЗ щодо участі в дискусіях англійською мовою на заняттях з іноземної мови. Автором представлені результати опитування, проведеного на базі Національної металургійної академії України серед студентів (представників різних країн), для визначення їх ставлення до іноземних мов взагалі та їх очікування щодо цієї дисципліни.

Ключові слова: студентська молодь, очікування та ставлення студентів до іноземних мов, міжкультурний аспект.

В статье рассматриваются вопросы, связанные с преодолением пассивности и сдержанности студентов при участии в дискуссиях на английском языке в процессе занятий. Представлены результаты анкетирования, проведенного в рамках Национальной металлургической академии Украины среди студентов (представителей разных стран), целью которого было определить их отношение к иностранному языку.

Ключевые слова: студенческая молодёжь, ожидания и отношения студентов к иностранным языкам, межкультурный аспект.

Issues how to deal with learner reticence in the English speaking class are observed. The results of self-evaluation forms concerning attitudes and expectations towards foreign language learning completed by students from National Metallurgical Academy of Ukraine who are representatives from different countries have been discussed.

Key words: student age, progress in foreign language activity, attitudes and expectations towards foreign language learning, multicultural aspect.